

CD-Ord som læseredskab på Sæby skole

Program:

Læsning og it i Fælles Mål 2009

Svære læsesituationer

Mål for faglig læsning

Forskning og it-læsning

Læsning på computer

- Læsning på og med computer er nye veje til læsning. Læsning af digitale tekster, internetlæsning med spring, links m.m. er nye læseformer, der bør inddrages i undervisningen. Computeroplæsning af enkelte svære ord eller sætninger kan bruges som en stimulerende faktor fra skolestarten for alle elever, og det er en afgørende hjælp for svage læsere. E-bøger kan inddrages i undervisningen, så elever kan få oplevelser og viden fra bøger, også før afkodningen er helt på plads.
- (Uv.vejledning 2009)

Nye Fælles Mål 2009

Matematiske kompetencer

- Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at
- **stille spørgsmål**, som er karakteristiske for matematik og have blik for hvilke typer af svar, som kan forventes (tankegangskompetence)
- **erkende, formulere**, afgrænse og løse matematiske problemer og vurdere løsningerne (problembehandlingskompetence)
- udføre matematisk modellering og **afkode, tolke, analysere og vurdere** matematiske modeller (modelleringskompetence)
- udtænke og gennemføre egne ræsonnementer til begrundelse af matematiske påstande og følge og vurdere andres matematiske ræsonnementer (ræsonnementskompetence)
- danne, forstå og anvende forskellige repræsentationer af matematiske objekter, begreber, situationer eller problemer (repræsentationskompetence)
- **forstå og afkode symbolsprog og formler og oversætte mellem dagligsprog og matematisk symbolsprog (symbolbehandlingskompetence)**
- **udtrykke sig om matematiske spørgsmål** og aktiviteter på forskellige måder, **indgå i dialog og fortolke andres matematiske kommunikation (kommunikationskompetence)**
- kende, vælge og anvende hjælpemidler i arbejdet med matematik, herunder it, og have indblik i deres muligheder og begrænsninger (hjælpemiddelkompetence).
- Slutmål efter 9. klasse

Anvendelse af fysik og kemi i hverdag og samfund

- **gøre rede for, diskutere og tage stilling til** samfundets ressource- og energiforsyning
- **beskrive og forklare** eksempler på energiomsætninger
- beskrive og forklare eksempler på fremstilling af produkter samt vurdere produktionsprocessers belastning af miljøet
- beskrive hverdagslivets teknik og dens betydning for den enkelte og samfundet.
- Nye Fælles Mål 2009. fysik/kemi efter 9. klassetrin

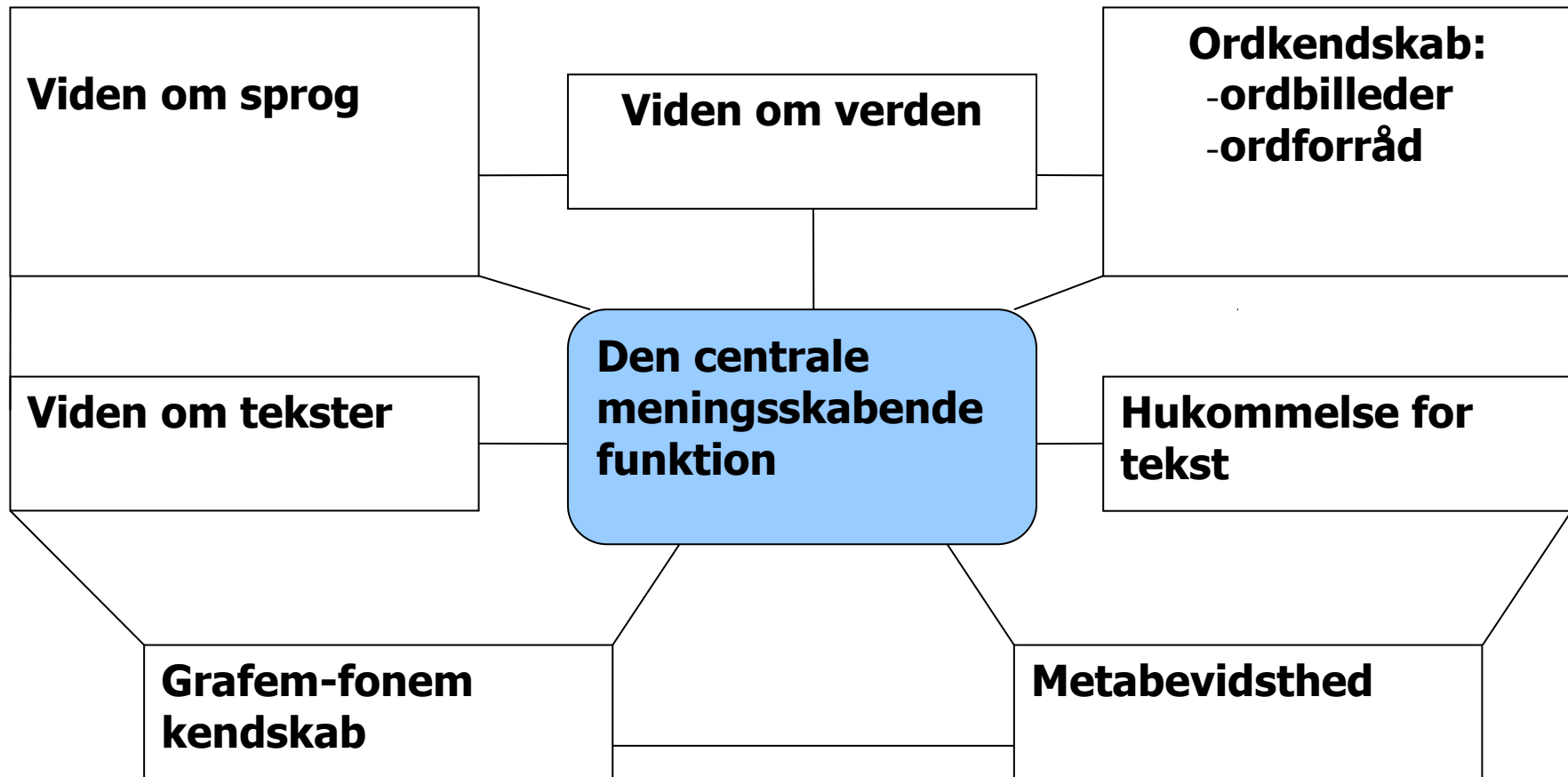
Svære læsesituationer

- Findes der dyr, der kan sove under vand?
- Hvilke læsemæssige problemer er der i denne tekst? (udlev.)

Og hvad betyder det så for matematik-undervisningen og undervisningen i natur/teknik, biologi, geografi, fysik/kemi, kristendomskundskab....?

1. Faglæreren skal sætte sig ind i det it-læsefaglige område i forhold til sit fag
2. Faglæreren skal kunne vurdere sit fags tekster fra et it-læsemæssigt perspektiv
3. Faglæreren skal anskue eleven som LÆSER og SKRIVER
4. Faglæreren skal integrere læse- og skriveaktiviteter i sit fag
5. Ansvarsfordeling mellem fagene

En LÆSEMODEL – Ehris interaktive

Faglæreren skal anskue eleven som læser/skriver

Den gode læser

1. Visualiserer: Danner billeder af det teksten handler om
2. Læser aktivt/stiller spørgsmål (traditionelt læreren, der stiller spørgsmål!)
3. Bruger deres viden om verden/ forhåndskundskab
4. Registrerer, når de ikke forstår og løser forståelsesproblemerne (metakognitiv tilgang)
5. Har et læseformål

Hvordan lærer vi *alle* eleverne det?

Den dårlige læser

- A. Begynder at læse uden forberedelse
- B. Registrerer ikke, hvilke begreber i teksten der er vigtige
- C. Forstår ikke, hvordan teksten er struktureret
- D. Læser for at blive færdig
- E. Tænker ikke videre over det læste efter endt læsning

Faglig læsning

- Fagtekster er tekster om, hvad der sker i virkeligheden
- Fagtekster klassificerer og systematiserer erfaringer og fænomener
- Faglig læsning er formålsbestemt. Formålet er at tilegne sig ny viden. (Maagerø 2006)
- At kunne læse fagligt vil sige, at man er i stand til at forstå, anvende og reflektere over tekster (skrevne og digitale) for gennem dette at opnå sine mål, udvikle sin viden og sine muligheder og være i stand til at deltage i samfundslivet
- (Pisa 2006)

Fagtekster-genrer

Teksttyper

Fortællende skønlitterære tekster

- berettende
- beskrivende

Informerende faglitterære tekster

- berettende
- beskrivende
- forklarende
- instruerende
- diskuterende
- grafiske
afbildninger
- blandingsgenrer

Faglig læsning-skønlitteratur

- **Skønlitteratur (fiktion)**
- Den episke hovedgenre
- Teksten fortæller en historie, et begivenhedsforløb, en handlingsgang
- Der er en fortæller
- **Den fiktive læsning**
- Genre
- Komposition
- Fortæller og aktører
- Sprog og virkemidler
- Indhold og tema
- **Læsestrategier**
- Nærlæsning
- Dialogisk læsning
- Plenumlæsning
- Makkerparslæsning
- Individuel læsning

Faglig læsning- faglitteratur

- **Faglitteratur (sagprosa)**
- **Teksttyper**
- Beskrivelse
- Beretning
- Rapport
- Forklaring
- Instruktion
- Argumenterende
- Diskuterende
- **Indholds-læsestrategier**
- Fokuslæsning
- Overblikslæsning
- Nærlæsning
- Skimming
- Punktlæsning
- Surfing
- **Orienteringslæsestrategier**
- Centrallæsning
- Periferilæsning
- Lineær læsning

Skærmtekster

- <http://danske-dyr.dk/>

Fem forskelle på at læse trykt og digital tekst

-
- 1. skaber interaktion (dialog) mellem tekster og læsere, dvs. dynamiske tekster der kan responderes på og tilpasses til den individuelle læser behov
-
- 2) muliggør at informationer bliver organiseret og tilgængelige i non-lineære formater, fx hypertekster
-
- 3) bruger en bredere variation af symbolske elementer til at bære mening rangerende fra en lettere brug af farvede, stiliserede fonter til brugen af lyd, bevægelse, animation og video
-
- 4) gør grænserne for og frihed og kontrol mulig for at få information fx hotlink i webbaserede dokumenter, mens man læser
-
- 5) forandrer skriftsprogskonventionerne (e-mails, blogs osv.)
-
-

Multimodale tekster

- betyder, at læseprocesser, indhold, og undervisning adskiller sig grundlæggende fra traditionel læse-og litteraturundervisning.
- (a) Mediet varierer de kognitive færdigheder, der er nødvendige for at uddrage information fra dem og således hvilke færdigheder, der er nødvendige, når man bruger et medium.
- Og (b) mediet varierer i en udstrækning til hvilke deres symbolsystemer og teknologier kan modellere eller supplere kognitive færdigheder
- David Reinking 2005

$$1+1+1=4$$

- Forståelse af multimodale tekster (billede, tekst, oplæsning) betyder, at forståelsen af det selvlæste, det oplæste og billedlæsningen skal integreres i en slags meningsmosaik, som kan give en dyb helhedsforståelse af det som teksten handler om
- (delvis efter Bråten 2007: 172)

Læsning på computer er bedre end læsning af trykt tekst!

- Termen 'multimedia' har forskellige betydninger, og de varierer i forhold til kontekst og disciplin.
- Computermaterialet er dynamisk, audiovisuelt og implicerer lytning og sening
-
- (1) Computeren ændrer ikke på læringen. Den er et redskab der støtter. (Jonassen & Reeves 1996)
-
- (2) Computerne remedierer medierne (Bolter 1991)
-
- (3) Salomon (1979) siger, at trykt tekst er afgørende forskelligt fra digital tekst med forskellige kognitive krav og forskellige kognitive muligheder
- Den teknologi, der understøtter digitale tekster, giver adgang til nye symbolsystemer. Det er en åben ended teknologi, som fleksibelt kan bruge forskellige symbolsystemer,(hvilket er en mere præcis definition af hvad mulitmedia er) nye situationer, internetbrug og indhold der kan sidestilles.
- Reinking (2005)
-

Multimediale tilgange til læselæring

- **Hvad er læsning?**
- Undervisning i læsning kan deles i tre områder:
- **afkodning** identificerer ord automatisk for at udvikle flydende læsning
- **forståelse** at opbygge kapacitet og strategier til at forstå og tænke kritisk om tekster
- **Motivation** : at opbygge interesse for læsning, som man får glæde og fornøjelse af det
-

Forskning: It og afkodning

- **Afkodning**
- Eleverne kan drage fordel af det lydmæssige i computeren
-
- Richard Olson, Barbara –Wise
- Syntetisk tale kan styrke børns genkendelse af bestemte ord sammenlignet med aktuel talt sprog
- Feed back på vanskelige ord i en tekst fremmede læring mere end ved blot at læse historien.
- De børn der havde etableret fonemisk bevidsthed fik mere ud af lydlig feed back end børn der ikke havde denne bevidsthed.
- Sammenfattende kan siges om undersøgelserne af afkodning og syntetisk lyd, at børn, der har lidt fonemisk bevidsthed, får mest ud af at bruge den syntetiske tale, og at de udvikler en relation mellem fonologisk udvikling og synsgenkendelse af ordet.
-

Forskning: It og forståelse

- **Ordnes mening**
- Børn der har umiddelbar tilgang til tekniske termer, mens de læser en tekst på en computerskærm er bedre til at indarbejde ordnes mening, bruge dem korrekt og at forstå teksten, i hvilken de står. Der var ikke video-eller lydsupport.(Reinking & Rickman 1990)
-
- **Brugen af animation** styrker svage læseseres forståelse (Hegarty, Carpenter og Just 1991).
-
- Læsere 1. klasse bruger **'talking books eller Cd'rom** af populære børnehistorier. Det viser sig, at børnene kan interagere med disse historier uden lærerens hjælp (Mc. Kenna, Reinking Bradley 2003).
-
- **Relationen mellem billede og historie**
- Billeder der er inkonsistente med historien leder på vildspor
- Der er usikkerhed i forskningen om, hvorvidt billeder og animation forstyrrer barnets opfattelse af den fremdskridende historie.
- En nylig undersøgelse (De Jong and Bus 2004) viser, at der er en sammenhæng mellem børnenes kognitive udvikling og deres opfattelse af historiens forløb. Hos børnene 'forstyrrer' animationen ikke, selv om animationen ikke direkte relaterer til historien.
-

Forskning: It og læsemotivation

- Udvikling af multimediale bøger inspirerer til mere læsning på mellemtrin og ældste trin
- Læsning i multimediale sammenhænge er i sig selv mere engagerende end læsning i trykte tekster.
-
- Multimediale tekster er interaktive, sådan at passiv læsning er mindre mulig.
- mindre vanskelige fordi de giver forskellige typer af støtte til læseren og de kan være designet til at respondere, hvis læseren har vanskeligheder
- tenderer mod at være mindre 'filosofiske', mere legende , retoriske og konkrete
- Imødekommer flere sociale behov (chat rooms og internet)
- (Linda Labbo)
-

Indholdslæsestrategier

Fokuslæsning	Hvor læseren læser strategisk efter det hun søger
Overblikslæsning	Hvor læseren danner sig et overblik over teksten foran sig
Nærlæsning	Hvor læseren læser teksten
Skimming	Hvor læseren læser teksten for at fornemme hvad den handler om
Surfing	Hvor læseren flyder med teksten og lader producenten bestemme ruten eller følger den vej hun fanges af i øjeblikket.

orienteringslæsestrategier

centrallæsning	Hvor opmærksomheden orienteres mod midten af skærmen
periferilæsning	Hvor opmærksomheden orienteres mod skærmens periferi
diagonal læsning	Hvor skærmen læses fra den øverste venstre hjørne mod nederste højre

Faglig læsning

- .....kan have svært ved at læse en faglig tekst, selv om den faglige læsning sprogligt og begrebsmæssigt svarer til læserens udviklingstrin. De skal ofte på én gang læse blandingstekster med forskellige former for tekst, illustrationer, grafer, diagrammer mv. – og bearbejde og samle de forskellige typer af informationer.
- Den faglige læsning stiller derfor nye og anderledes krav til læseprocessen og dermed til læseundervisningen. Der indføres efterhånden nye læseteknikker som punktlæsning, skanne- og skimmeteknikker, oversigtslæsning, nærlæsning og undervises i læsning af billeder, billedtekster, grafer og kurver, hjemmesider, hypertekster, leksikon og indeks, stikordsregistre og ordbøger. En af vor tids vigtige læsefærdigheder er at finde ud af, hvad man ikke skal læse. Netop ved faglig læsning må man arbejde koncentreret med, at eleven lærer at læse bevidst og med et bestemt formål, og læreren må vejlede eleven omhyggeligt med udgangspunkt i de enkelte teksttyper.
- (Uv.vejledning 2009)

Hjælp til læseren

- [Jomfru Klarøje](#)

Biologi –hvordan?-Mål for faglig læsning

- Ferskvand

Lærereens introduktion til 'Ferskvand'

- **Tankekort Ferskvand**
- (sprog og forforståelse)
- De må ikke starte med at læse selve teksten, **men skal finde det vigtigste:**
- Styrke 1 Hovedoverskrifterne
- Styrke 2 Underoverskrifterne
- Styrke 3 Illustrationer og tegninger
- Styrke 4: Selve teksten
- (læsestrategier:
- **Teknikker** overblikslæsning, skimning
- **Læsemåde:** multimodal læsning, genrelæsning
- **Læseforståelsesstrategier**
- Når eleverne går i gang med teksten, ved de allerede noget om emnet
- Fordele: eleven får overblik og gå på mod (motivation)

Sæt sprog på!

- **Sæt sprog på!**
- $78 : 3 =$
- Skriv eller tegn, hvad du nu forstår:
- Division er en regneart, hvor man deler et tal op i forskellige bunker. Med regnestykket her kan man fx sige, at Ida, Mads og Jacob skal dele 78 kr, som de har tjent ved at gå med reklamer. De har aftalt, at de skal have lige meget. Altså er $78 : 3 = 26$, eller 78 delt med 3...
- Matematikfortællinger : De fantastiske fugle (Kontext 3)
- Skriv en matematikfortælling, hvor forskellen på den mindste og den største fugl indgår.
- Brug tekst fra billedbogen [Garmanns gade](#) og lav en regnehistorie om en hund på 21 hundeår alder, kattens ni liv, hvor mange skridt, der er til din skole, hvor mange dage i et år , du går til skolen, hvor mange timer du bruger på det, osv.

CD-ord-forløb i team

- [skema](#)

Ansvarsfordelingen

Arnbak anbefaler at det kan være:

- dansklærerens ansvar at sætte eleverne i stand til at udvikle læsefærdigheder og læsestrategier så de kan blive effektive læsere
- alle faglæreres ansvar at *anvende* disse færdigheder og strategier i deres undervisning og hjælpe eleverne med at videreudvikle dem
- lærerteamets opgave at identificere de skriftsproglige færdigheder og strategier, som man anser for nødvendige redskaber i elevernes læreprocesser, og efterfølgende at integrere undervisning i og anvendelse af disse i fagundervisningen

(Arnbak, Elisabeth, *Faglig læsning – fra læseproces til læreproces*, Gyldendal 2003, s. 17-18)